

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

На правах рукопису

ПЕТРИК Оксана Володимирівна

УДК 316.62:159.925:070.42-051 (043.3)

**ДОВІРА У СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ЖУРНАЛІСТІВ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Луцьк – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Засєкіна Лариса Володимирівна,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
завідувач кафедри
загальної та соціальної психології і соціології

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, доцент
Савченко Олена Вячеславівна,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
професор кафедри педагогіки та психології

кандидат психологічних наук, доцент
Карпенко Євген Володимирович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри психології

Захист відбудеться 2 березня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.05 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: вул. Потапова, 9, м. Луцьк, 43024.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://eenu.edu.ua> та у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: вул. Винниченка, 30 а, м. Луцьк, 43024.

Автореферат розісланий 1 лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Я. Малімон

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток інформаційного суспільства на сучасному етапі визначається тісною взаємодією інформаційних потоків, масової комунікації та суспільної свідомості. Важлива роль у цій взаємодії належить засобам масової інформації, адже вони характеризуються високою оперативністю подачі інформації, доступністю, широким охопленням аудиторії, багатоплановістю, соціальною орієнтованістю, а також відображають інтереси великих соціальних груп і спільнот.

Формування суспільної свідомості досягається внаслідок цільового призначення засобів масової інформації: поінформування, створення необхідного емоційного супроводу подачі інформації та формування у цільовій аудиторії конкретних настанов і готовності до дії. З цього погляду до засобів масової інформації висувуються значні вимоги щодо дотримання правил етики, моральності та особистісної безпеки громадян, які є об'єктами такого впливу. В українському суспільстві вимоги до засобів масової інформації підсилюються також необхідністю впровадження комплексної мовної політики, спрямованої на зміцнення і розвиток української культури й автентичності.

У такому контексті особливого значення набуває особистість журналіста, яка розвивається як під впливом специфіки професійної діяльності, так і особистісних рис, обумовлених своєрідністю функціонування пізнавальної, мотиваційної й емоційної сфер. Однією з таких необхідних особистісних і професійно важливих рис є соціальний інтелект як сукупність соціальних здібностей, що визначають ефективну міжособову взаємодію журналістів у професійному колі, з цільовою аудиторією та зі світом загалом.

Попри наявність значної кількості вітчизняних і зарубіжних досліджень із проблеми соціального інтелекту та його визначення як сукупності соціальних знань, інтуїції, здібностей (С. Вонг, Дж. Дей, К. Джон, Ю. Ємельянов, С. Космітський, С. Максвелл, Н. Михальчук та ін.), довіра як важливий компонент у структурі соціального інтелекту не отримала комплексного висвітлення у науковій літературі. Водночас довіра як модус ставлення людини до себе, до інших та до світу нерозривно пов'язана з міжособовим, соціальним, інституціональним рівнями функціонування особистості й забезпечує, на наш погляд, ефективність у багатьох сферах професійної діяльності. Саме від журналістів, цілком професійної діяльності яких є неупереджене і об'єктивне висвітлення інформації, залежить формування довіри в українському суспільстві загалом, яке внаслідок історичної травматизації вирізняється високим ступенем недовірливості й соціальним цинізмом, що виражається у підозрілому ставленні до державних організацій і владних інституцій. Таке ставлення зменшує та знецінює власну особистісну відповідальність і

активність у реформаційних процесах українського суспільства, що гальмує їх успішну реалізацію.

Таким чином, враховуючи недовірливість як важливу національну рису українців, поширення інформаційних війн для формування необ'єктивних і часто упереджених настанов у масовій свідомості, довіра як прояв соціального інтелекту журналістів у контексті формування суспільства на основі взаєморозуміння, взаємопізнання та взаємодопомоги потребує ґрунтовного наукового вивчення. Більше того вважаємо, що довіра як оцінне ставлення журналістів до різних подій соціального світу полегшує процеси прийняття рішень у професійній діяльності цих фахівців, які часто доводиться здійснювати в ситуаціях підвищеного ризику та невизначеності. Таким чином, важливість довіри у структурі соціального інтелекту журналістів, з одного боку, та відсутність комплексних досліджень цієї проблеми, з іншого, зумовлюють актуальність дослідження та вибір теми «Довіра у структурі соціального інтелекту журналістів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукової теми кафедри загальної та соціальної психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Методологія і практика дослідження особистості» та є складовою комплексної науково-дослідної теми «Когнітивно-поведінкові і психолінгвістичні стратегії подолання психічної травматизації особистості» (державний реєстраційний номер 0115U002345). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол №17 від 24.11.2016 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити довіру як структурний компонент соціального інтелекту журналістів.

Відповідно до мети поставлені такі основні **завдання дослідження**:

1. На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми визначити концептуальні межі поняття соціального інтелекту, встановити його структуру з урахуванням особистості журналіста як суб'єкта професійної діяльності.

2. Сконструювати теоретичну модель довіри у структурі соціального інтелекту журналіста як суб'єкта професійної діяльності.

3. На емпірико-діагностичному рівні з'ясувати особливості взаємодії різних компонентів структури низького, середнього та високого рівнів соціального інтелекту журналістів, а також виявити сформованість різних видів довіри у цих структурах відповідно до стажу й професійної спеціалізації журналістів.

4. Розробити та апробувати тренінгову програму розвитку соціального інтелекту журналістів.

Об'єкт дослідження – соціальний інтелект особистості.

Предмет дослідження – довіра у структурі соціального інтелекту журналістів.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали положення психологічної науки про культурно-історичну обумовленість психіки особистості (Л. Виготський, І. Данилюк, С. Максименко, І. Пасічник та ін.); психологічні уявлення про соціальний інтелект як сукупність соціальних знань та здібностей особистості (О. Власова, С. Вонг, Дж. Дей, К. Джон, Л. Заскїна, Е. Івашкевич, Ю. Ємельянов, Є. Карпенко, С. Космітський, Н. Кудрявцева, С. Максвелл, Н. Михальчук, О. Савченко, Л. Южанінова та ін.) та довіру як форму ставлення особистості до світу (С. Кастадло, М. Леонов, І. Леонова, Дж. Роттер, Р. Шо та ін.); загальнопсихологічні уявлення про професійну діяльність та особливості професійної діяльності журналістів (Ж. Вірна, О. Костюченко, А. Мітлош, А. Мудрик, Л. Світич та ін.)

Для реалізації завдань та досягнення поставленої мети було використано такі **методи** дослідження: *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення, синтез, систематизація наукових джерел із проблем довіри й соціального інтелекту; моделювання для конструювання теоретичної моделі довіри у структурі соціального інтелекту особистості журналіста як суб'єкта професійної діяльності; *емпіричні*: бесіда, спостереження, тестування із застосуванням: методики соціального інтелекту Дж. Гілфорда, опитувальника для оцінки просторових уявлень Р. Гордона, опитувальника для оцінки яскравості-чіткості уявлень Д. Маркса, методики оцінки індивідуально-психологічних особливостей мислення, методики оцінки соціальних аксіом SAS М. Бонда та ін. (для вивчення соціального інтелекту та його структурних компонентів); методики вивчення довіри/недовіри особистості до світу, до інших, до себе (А. Купрейченко); опитувальника для оцінки адаптивності (А. Маклакова та С. Чермяніна) (для діагностики адаптивних здібностей, нервово-психічної стійкості, моральної нормативності журналістів); багатофакторного особистісного опитувальника FPI (модифікована форма В), методики діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант М. П. Фетіскїна), методики визначення соціальної креативності особистості (для діагностики перцептивно-інтерактивних і соціально-креативних здібностей журналістів із різними видами довіри у структурі соціального інтелекту); *методи математичної статистики*: *критерій нормальності Колмогорова-Смирнова* (для визначення міри відповідності отриманого емпіричного розподілу даних нормальному розподілу з метою адекватного вибору подальших методів обробки результатів); *r-коефіцієнт Пірсона* (для визначення кореляційних зв'язків показників довіри із структурними компонентами соціального інтелекту журналістів); *факторний аналіз* (для визначення факторної структури низького, середнього і високого рівнів соціального інтелекту із виокремленням факторних навантажень різних

видів довіри), t-критерій Ст'юдента (для порівняння показників структурних компонентів соціального інтелекту до і після формувального експерименту). Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерного забезпечення SPSS для Windows, версія 24.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше визначено довіру в структурі соціального інтелекту журналістів у сукупності із соціальними пізнавальними процесами: соціальною перцепцією, пам'яттю, уявою та мисленням, а також професійно важливими особистісними рисами; сконструйовано теоретичну модель довіри у структурі соціального інтелекту журналіста як суб'єкта професійної діяльності; визначено факторні структури низького, середнього і високого рівнів соціального інтелекту журналістів із виокремленням різних видів довіри; розроблено й апробовано авторську тренінгову програму, спрямовану на розвиток соціального інтелекту журналістів;

уточнено і розширено уявлення про статеві, вікові, стажеві особливості соціального інтелекту журналістів відповідно до специфіки їхньої професійної діяльності; особистісний, соціальний та інституціональний рівні довіри та її види, соціальні аксіоми та їх роль у розвитку соціального інтелекту;

подальшого розвитку набули положення щодо розуміння соціального інтелекту, психологічних особливостей професійної діяльності журналістів та ролі довіри у структурі соціального інтелекту журналістів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його основні положення та висновки можуть використовуватись у дослідницькій роботі та освітній практиці, що сприятиме розвитку соціального інтелекту журналістів на основі довіри; апробована спеціальна програма, яка спрямована на розвиток соціального інтелекту журналістів, може бути використана під час підвищення кваліфікації або професійного навчання цих фахівців. Отримані результати можуть використовуватися при викладанні дисциплін «Психолінгвістика», «Експериментальний практикум з психології», «Психологія ЗМІ», «Психологія масових комунікацій».

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Херсонського державного університету (довідка № 07-26/2054 від 30.10.17 р.), Національного університету «Острозька академія» (довідка № 0246 від 14.11.2017 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/1568 від 30.10.17 р.), Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (довідка № 1246-33/03 від 31.10.17 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/02/4303 від 03.11.17 р.)

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження представлено автором на таких міжнародних: «Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку» (Луцьк, 2008), «Актуальні

проблеми психології толерантності у XXI столітті» (Луцьк, 2008), «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми» (Київ, 2009), «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє» (Луцьк, 2009), «Соціально-психологічні проблеми реформування вищої освіти в контексті європейського досвіду» (Луцьк, 2010), «Актуальні проблеми психолінгвістики та психології мовлення особистості» (Луцьк-Світязь, 2014, 2015, 2016, 2017), «Генеза буття особистості» (Київ, 2016), «Особистість і суспільство: методологія і практика сучасної психології» (Луцьк, 2017) і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: «Комунікативні технології XXI століття» (Острог, 2009), «Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості» (Херсон, 2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 13 одноосібних наукових працях, з яких 6 статей опубліковано у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі психології, 1 – в міжнародному періодичному виданні з психології, 6 – у інших виданнях та збірниках наукових конференцій.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (183 найменування, з них 20 – іноземними мовами) та 4 додатків на 24 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 202 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 162 сторінках. Робота містить 13 рисунків, 12 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито методологічні та теоретичні засади дослідження, висвітлено наукову новизну і практичну значущість роботи; наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження у практику, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** «*Теоретико-методологічні засади дослідження довіри у структурі соціального інтелекту журналістів*» здійснено теоретичне вивчення наукової літератури з проблеми довіри як ставлення до себе, до інших і до світу; означено сучасні напрями у дослідженні соціального інтелекту як високорозвинених здібностей міжособової взаємодії та довіри як особистісного, соціального й інституціонального утворення; досліджено особистість журналіста як суб'єкта професійної діяльності та визначено провідну роль довіри на етапі прийняття рішень у ситуаціях невизначеності, підвищеного ризику і дефіциту часу.

Провідні напрями дослідження соціального інтелекту на сучасному етапі зосереджуються на аналізі понять: соціальні знання (С. Вонг, Дж. Дей, С. Максвелл, Н. Мир, С. Космітський, К. Джон та ін.); соціальна пам'ять

(Дж. Вашингтон та ін.); соціальне сприймання (Р. Ріггіо та ін.); соціальна компетентність (М. Форд, М. Тісак, Н. Кентор та ін.); соціальна інтерпретація – декодування невербальної інформації (Р. Ентоні, Р. Розенталь, Д. Арчер, Р. Аркет, Р. Стернберг, Дж. Сміт та ін.); соціальна інтуїція (Ф. Чапін, С. Вонг, Дж. Дей, Д. Кітінг, Р. Розенталь та ін.); прогнозування (С. Космітський, О. Джон та ін.); соціальна адаптація (Д. Кітінг, Ф. Чапін, Н. Кентор, Р. Харлоу та ін.); соціально-когнітивна гнучкість (К. Джон, Дж. Дей та ін.); самооцінка (Н. Марлоу, Н. Фредріксон, Л. Браун, М. Форд, М. Тісак).

У сучасних теоріях представлені різні факторні структури соціального інтелекту: оцінка перспективи, розуміння людей, знання соціальних правил, здібність мати справу з людьми, соціальна пристосовуваність (С. Космітський, К. Джон), розуміння людей, прогнозування їхньої поведінки і ефективна адаптація у міжособовій взаємодії (Г. Олпорт), гармонійний контакт з іншими людьми; володіння комплексом соціальних методів для вирішення соціальних задач, знання соціальних проблем, чутливість до соціальних стимулів; розуміння незнайомих людей (Ф. Вернон), пізнання елементів, класів, відношень, системи і перетворень поведінки (Дж. Гілфорд) та ін.

Суперечливим питанням у сучасній психології залишається диференціація видів інтелекту: виокремлення біологічного, соціального і психометричного інтелекту (Г. Айзенк), практичного інтелекту (Р. Стернберг), емоційного інтелекту (Дж. Гоулман), культурного інтелекту (Ch. Early, S. Ang), конструювання цілісної структурно-функціональної моделі інтелекту зі структурами знань для розв'язання академічних, професійних, соціальних, міжкультурних задач (Л. Заскіна).

У вітчизняних дослідженнях і підходах на пострадянському просторі соціальний інтелект тлумачиться як суб'єкт-суб'єктне пізнання, детерміноване соціальним мисленням і досвідом, розумінням себе, інших людей, їхніх взаємовідносин та прогнозування міжособистісних подій (Ю. Ємельянов); соціально-перцептивні здібності, соціальна уява, соціальна техніка спілкування (О. Власова, А. Южанінова), особлива здатність людини, яка формується в процесі її діяльності у соціальній сфері, в сфері спілкування і соціальних взаємодіях (М. Бобнева) та є важливою професійною рисою педагогів і психологів (Е. Івашкевич, Н. Михальчук), глобальна здібність, яка виникає на базі комплексу інтелектуальних, особистісних, комунікативних і поведінкових рис та рівня енергетичного забезпечення процесів саморегуляції (Н. Кудрявцева, В. Куніцина) та ін. Узагальнюючи різні підходи, визначаємо соціальний інтелект як здібності до прогнозування міжособистісних ситуацій, інтерпретації інформації і поведінки, готовність до соціальної взаємодії і прийняття рішень.

Новим напрямом у зарубіжній і вітчизняній психології є дослідження довіри як прояву високорозвинутого соціального інтелекту. Результати

теоретичного аналізу різних підходів до дослідження довіри у структурі соціального інтелекту дають змогу виокремити такі основні тлумачення: довіра, безпосередньо пов'язана з очікуванням, переконанням, волевиявленням або установкою; довіра як ставлення до різних об'єктів: індивідів, груп, організацій, соціальних інститутів; довіра у діяльнісному вимірі як прояв конкретної дії чи поведінки; довіра як причинно-наслідковий процес; передбачення і прогнозування позитивних дій контрагента суб'єктом довіри; довіра як прийняття рішення у ситуаціях невизначеності та ризику (С. Кастадло, І. Ю. Леонова, І. М. Леонова, Дж. Роттер). Запропоновані визначення набувають неабиякої ваги для особистості журналіста як суб'єкта професійної діяльності, адже вимоги журналістської професії часто передбачають прийняття швидких рішень у різних соціальних ситуаціях, невизначених і ризикованих.

Провідним критерієм типології довіри є об'єкти довіри: люди як носії соціальних ролей, соціальні групи та організації, явища матеріального й нематеріального світу. Відповідно до цього критерію розрізняють довіру міжособистісну, соціальну та інституціональну (Дж. Дейвіс, Р. Мейер, Дж. Роттер, Ф. Шурман та ін.). Вважаємо, що журналісти є провідною ланкою у формуванні інституціональної і соціальної довіри, взаємодіючи з різними об'єктами довіри: інституціями / організаціями, макро- і мікро-середовищем і окремими людьми.

Для розуміння сутності та функціонування довіри у структурі соціального інтелекту журналістів вивчено особистість журналіста як суб'єкта професійної діяльності. Оскільки довіра визначається як модус ставлення особистості до себе, до інших і до світу, а професійна діяльність – як активне ставлення суб'єкта діяльності до професійної дійсності, вважаємо за доцільне вивчати соціальний інтелект журналістів на основі процедурних особливостей їхньої діяльності. Професійна діяльність працівників мас-медіа – це форма активного ставлення працівників мас-медіа до дійсності, професійно спрямована на досягнення свідомо визначених цілей та пов'язана із створенням суспільно значущих цінностей або соціального досвіду (В. Шадріков).

Результати теоретичного аналізу дали змогу виявити особливості функціонування довіри на різних процесуальних етапах професійної діяльності: покладання особистісних, професійних і зовнішніх цілей; прогнозування (субсенсорна, сенсорна, перцептивна, уявна і мовленнєво-мисленнєва антиципації), прийняття рішення (зменшення, усунення невизначеності та окреслення конкретних способів дій); планування (конкретизація вироблених рішень та реалізація програми дій), корекція (збагачення досвіду та розвиток компетентності). З'ясовано, що довіра відіграє провідну роль у процесах цілепокладання, прогнозування на рівні уявної антиципації, покрокової

реалізації (діяльнісний аспект довіри як вияв конкретних дій і поведінки) та корекції (як збагачення досвіду прояву довіри до себе, до інших і до світу).

До професійних властивостей особистості журналістів, які відіграють важливу роль у професійній діяльності, належать когнітивні процеси: аналітико-синтетичні особливості мислення, його теоретичність, логічність; висока культура мовлення, лаконічність; особливості регулятивних процесів: емоційні властивості (соціальна спрямованість емоцій, відповідальність); вольові властивості: принциповість, лідерство, наполегливість, самоконтроль; комунікативні особливості: соціальна активність, екстравертованість, вербальна активність, помірність паравербальних засобів. Встановлено, що прояв цих якостей пов'язаний із довірою як ауто- і гетеро- ставленням особистості.

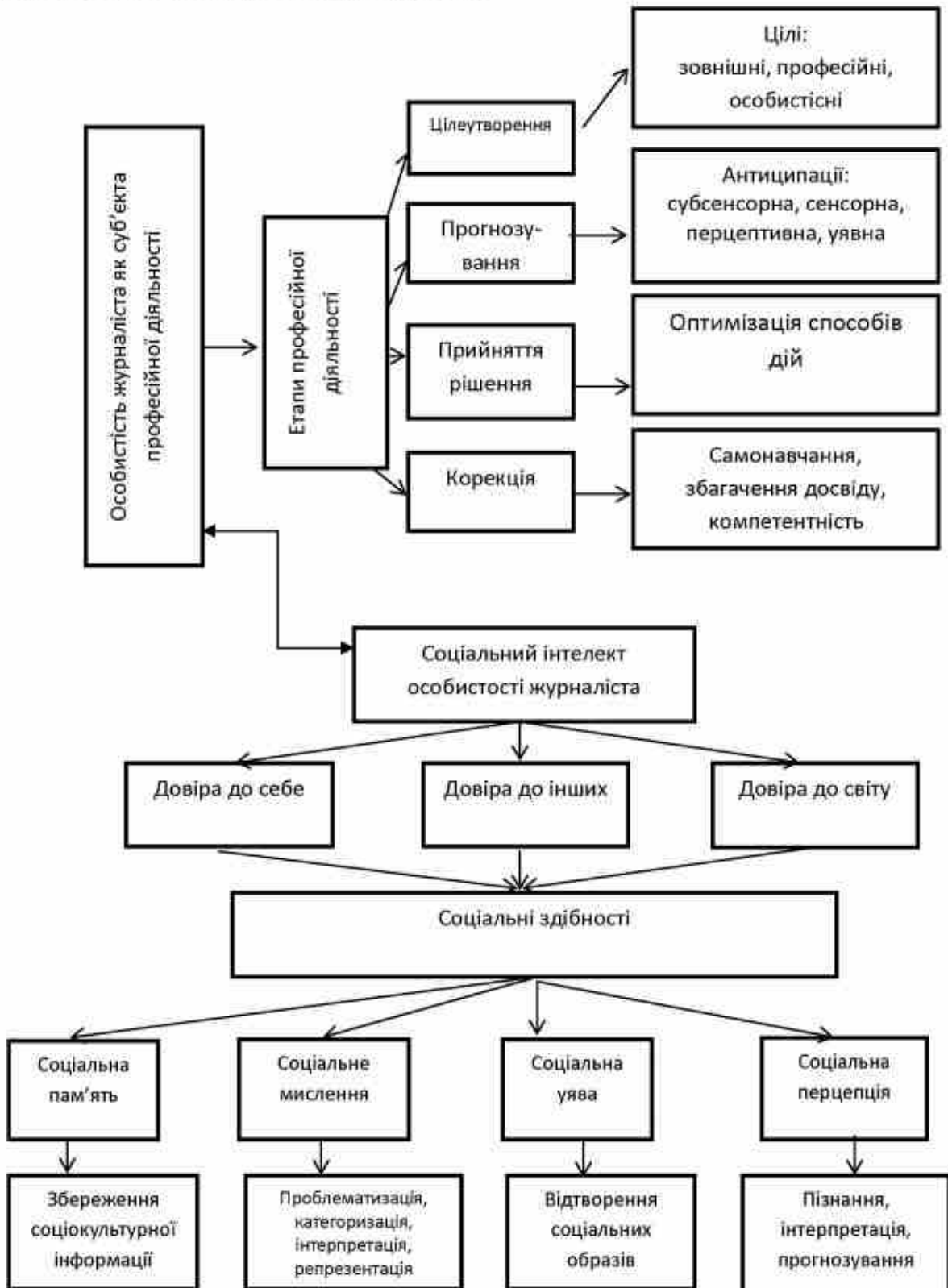
У **другому розділі** *«Методологічні засади та програма емпірично-діагностичного вивчення довіри у структурі соціального інтелекту журналістів»* представлено теоретичну модель довіри у структурі соціального інтелекту журналістів та результати емпіричного дослідження. Методологічною основою дослідження слугував метод теоретичного моделювання із дотриманням необхідних вимог: оптимальність складності моделі (відбиття лише суттєвих явищ з опущенням другорядних); адекватність моделі (точність відображення). Провідними етапами моделювання слугували постановка мети, вибір парадигми, у контексті якої відбувається моделювання з подальшою програмою емпіричної верифікації моделі, перенесення знань із моделі на реальний об'єкт, встановлення відмінностей і подібностей між ними.

Конструювання моделі здійснювалося в межах когнітивної парадигми: як сукупність емпірично-діагностичних методів дослідження та вихідних методологічних положень для побудови теоретичних знань.

Враховуючи теорії інтелекту, виконані в межах когнітивної парадигми Дж. Андерсона, В. Величковського, О. Дружиніна, Л. Засекіної, М. Смульсон та ін., вважаємо, що найсуттєвіші властивості соціального інтелекту, які відтворюються у теоретичній моделі, представлені соціально-пізнавальними процесами: соціальною перцепцією, соціальним мисленням, соціальною уявою, соціальною пам'яттю. Усі ці процеси зіставляються з особистістю журналіста як суб'єкта професійної діяльності. Цілепокладання зумовлюється тісною взаємодією усіх процесів, субсенсорна і сенсорна антиципація у прогнозуванні інформації опосередковується соціальною перцепцією, уявна антиципація – соціальною уявою, а мовленнєво-мисленнєва антиципація – соціальним мисленням. Прийняття рішення та корекція результатів журналістської діяльності значною мірою детермінуються соціальним мисленням.

Встановлено взаємозв'язок соціально-пізнавальних процесів та довіри у структурі соціального інтелекту журналістів. На рівні соціальної перцепції журналіст на основі довіри пізнає, інтерпретує, оцінює і прогнозує інформацію, яка через особистісний рівень сприяє впровадженню соціального й

інституціонального рівнів довіри у суспільстві загалом. На основі довіри до себе, до інших і до світу функціонує соціальне мислення журналіста, який знаходить важливу для суспільства проблему і намагається її вирішити в межах позитивних відносин з іншими (рис. 1).

Рис. 1. Довіра у структурі соціального інтелекту журналіста як суб'єкта професійної діяльності

Соціальна пам'ять як сховище соціальних і культурно-історичних подій та домінуючих соціальних аксіом нації відіграє особливе значення у прояві довіри/недовіри до різних фрагментів дійсності й набуває неабиякої ваги в українському суспільстві, історичний код якого вирізняється недовірливістю. Вважаємо, що формування нової якості соціальної пам'яті, яка ґрунтується на вірі в порядність, доброчесність інших і світу, є важливою професійною місією журналістів. Соціальні уявлення у контексті довіри журналістів дають змогу встановити ймовірні межі останньої, адже часто довіра формується на основі ірраціональних уявлень і переживань, а не раціональних підстав.

У сучасних дослідженнях фахівців масових комунікацій (О. Костюченко, Л. Світич та ін.) зазначається про необхідність урахування їхнього віку, стажу та статевих особливостей, позаяк у науковій літературі існують суперечливі дані стосовно цих змінних. Результати емпіричного дослідження соціального інтелекту свідчать про те, що з досвідом роботи зростає відсоток досліджуваних із високим рівнем соціального інтелекту. Так, близько 10% журналістів із стажем роботи більше ніж 10 років мають високий рівень соціального інтелекту, тоді як із стажем роботи до 5 років високий рівень інтелекту мають лише 2% досліджуваних, і 4% – досліджувані із стажем роботи від 5 до 10 років. Такі особливості можна пояснити тим, що тривалий контакт з оточуючими, професійне самовдосконалення впливає на зростання рівня соціального інтелекту, здібності мати справу з людьми, соціальну пристосовуваність, доброзичливість у міжособовій взаємодії. Подібний розподіл досліджуваних за рівнями інтелекту ми отримали відповідно до віку. Так, найнижча представленість високого рівня соціального інтелекту була зафіксована у фахівців віком 22-40 років (11%), а найвища (25%) – у групі досліджуваних 59 років і більше.

Більший відсоток осіб із високим рівнем соціального інтелекту виявлено у вибірці жінок (20,18%) порівняно із чоловіками (18,33%). Відповідно до специфіки професійної діяльності найбільший відсоток осіб із високим рівнем соціального інтелекту спостерігається у репортерів (32,5%), дещо менший у журналістів аналітиків (25%), і найменший – у випускових редакторів (10,6%).

Враховуючи особливості професійної діяльності журналістів, яка розгортається від трансляції актуальних новин до найскладнішої аналітичної переробки ретроспективної інформації, важливою постає соціальна пам'ять, емпіричними референтами якої у нашому дослідженні слугують соціальні аксіоми. З'ясовано, що з віком та стажем роботи зростає рівень соціального цинізму журналістів як прояв організаційної й інституційної недовіри, проте водночас збільшується рівень соціальної складності як розуміння амбівалентної природи людини і її поведінки, що зрештою приводить до збільшення особистісної довіри у структурі соціального інтелекту журналістів.

Результати емпіричного дослідження структури соціального інтелекту свідчать про те, що існують значущі показники кореляційного зв'язку між соціальною уявою та соціальним інтелектом ($r=0,797$, $p\leq 0,01$); соціальною перцепцією, представленою перцептивно-інтерактивними здібностями, й соціальним інтелектом ($r=0,703$, $p\leq 0,01$); соціальним мисленням, представленим індивідуально-психологічними особливостями, й соціальним інтелектом ($r=0,703$, $p\leq 0,01$).

Встановлено, що усі аспекти соціальної перцепції мають взаємозв'язок із соціальним інтелектом: взаємопізнання ($r=0,629$, $p\leq 0,01$) оптимізує адекватність оцінки особистісних властивостей партнера соціальної взаємодії; взаєморозуміння ($r=0,433$, $p\leq 0,01$) слугує причиною зниження конфліктів у різних соціальних ситуаціях на основі встановлення спільних інтересів; взаємовплив ($r=0,448$, $p\leq 0,01$) приводить до самокорекції і саморефлексії у різних соціальних ситуаціях; соціальна автономність ($r=0,351$, $p\leq 0,01$) виражає повагу до власної позиції; соціальна адаптивність ($r=0,494$, $p\leq 0,01$) відображає задоволення власним становищем в групі, гнучкість поведінки в різноманітних соціальних ситуаціях, контактність як у групі, так і поза її межами; соціальна активність ($r=0,564$, $p\leq 0,01$) передбачає соціальну орієнтованість людини у різних життєвих ситуаціях, ефективність спільної діяльності та наявність провідних мотивів для взаємодії з оточенням.

Враховуючи необхідність дослідження особистості журналіста як суб'єкта професійної діяльності, виявлено особливості адаптивності цих фахівців у професійних ситуаціях. Підтверджено високі показники кореляційного зв'язку між соціальним інтелектом і моральною нормативністю ($r=0,454$, $p\leq 0,01$), гнучкою взаємодією зі світом, представленою показниками комунікативних здібностей ($r=0,343$, $p\leq 0,01$), позитивним емоційним супроводом у соціумі, вираженою нервово-психічною стійкістю ($r=0,283$, $p\leq 0,01$), адаптивними здібностями ($r=0,256$, $p\leq 0,01$), а також від'ємний кореляційний зв'язок соціального інтелекту з емоційною лабільністю ($r=-0,277$, $p\leq 0,01$).

Встановлено статистично значущий негативний кореляційний зв'язок між соціальним інтелектом і аксіомою соціального цинізму ($r=-0,201$, $p\leq 0,01$); позитивні кореляційні зв'язки показників соціального інтелекту з аксіомою релігійності ($r=0,284$, $p\leq 0,01$), аксіомою контролю долі ($r=0,188$, $p\leq 0,05$) й аксіомою віри в себе ($r=0,376$, $p\leq 0,01$).

Результати кореляційного аналізу довіри у структурі соціального інтелекту засвідчили взаємозв'язок показників довіри із соціальною перцепцією ($r=0,541$, $p\leq 0,01$), соціальним мисленням ($r=0,362$, $p\leq 0,01$), соціальною уявою ($r=0,346$, $p\leq 0,01$), соціальним інтелектом ($r=0,787$, $p\leq 0,01$).

Встановлено найвищий кореляційний зв'язок між показниками соціального інтелекту та довіри до інших ($r=0,621$, $p\leq 0,01$), що свідчить про роль довіри в ефективній співпраці журналістів з іншими, взаємодопомозі,

взаємопізнанні і розумінні, а також прийнятті відповідальності у ситуаціях невизначеності й ризику. Враховуючи високі показники аксіоми соціального цинізму як недовіри до соціальних інституцій, вважаємо, що середній і високий рівні соціального інтелекту журналістів вибірки забезпечуються, передусім, особистісною довірою, що виражається у ставленні журналіста до інших.

У **третьому розділі** роботи *«Емпіричні референти довіри та її розвитку у структурі соціального інтелекту журналістів»* представлено результати аналізу факторної структури низького, середнього і високого рівнів соціального інтелекту журналістів із виокремленням факторних навантажень різних видів довіри, а також запропоновано програму розвитку соціального інтелекту журналістів, розроблену на основі теоретико-емпіричного дослідження.

Факторна структура низького рівня соціального інтелекту журналістів представлена п'ятьма факторами, що описують 72,55 % загального масиву даних. Найбільше навантаження у першому факторі «Агресивність» мають змінні за шкалою реактивна агресивність (0,868), неадаптивні здібності (0,839), драгівливість (0,702), недовіра до інших (-0,653). Другий фактор «Депресивність» представлений шкалою депресивності (0,842), нерозвиненими комунікативними здібностями (-0,762) й слабкою нервово-психічною стійкістю (-0,733). Такі результати дають можливість діагностувати ознаки, характерні для депресивного стану та його проявів у поведінці журналістів, у ставленнях до себе й до соціального світу, що зіставляється із недовірою до себе (-0,579). До третього фактора «Невротичність» увійшли: невротичність (0,749), низькі показники комунікабельності (-0,678) і врівноваженості (-0,676) та недовіра до світу (0,588). До четвертого фактора «Емоційна лабільність» увійшла емоційна лабільність (0,801) з від'ємними показниками відкритості (-0,790), взаємопізнання (-0,724) та недовіри до інших (-0,571). До п'ятого фактора «Соціальна пасивність» увійшли: з від'ємними показниками соціальна активність (-0,867) та соціальна креативність (-0,716), а також сором'язливість (0,529), які доповнюються недовірою до себе (-0,481).

Результати аналізу факторної структури низького рівня соціального інтелекту свідчать про відсутність усіх видів довіри, що гальмує розвиток соціального інтелекту. Низька сформованість соціальної перцепції, уяви, мислення, професійно важливих рис для ефективної діяльності журналістів у сукупності із несформованою довірою характеризують журналістів із низьким соціальним інтелектом, що мають труднощі у розумінні і прогнозуванні поведінки людей. Адже така комбінація складових соціального інтелекту ускладнює взаємовідносини і знижує можливості соціальної адаптації, яка проявляється у соціальній пасивності, емоційній лабільності, депресивності.

Факторна структура середнього рівня соціального інтелекту журналістів представлена п'ятьма факторами, які описують 67,42 % дисперсії. Показники, що увійшли до фактора «Соціальна адаптивність», представлені шкалами:

соціальна адаптивність (0,797), взаєморозуміння (0,775), екстраверсія / інтроверсія (0,709), довіра до світу (0,681). До другого фактора «Комунікативність» увійшли показники: комунікативні здібності (0,849), адаптивні здібності (0,785), емоційна стійкість (0,716), довіра до інших (0,691). До третього фактора «Нервова стійкість» увійшли показники: нервово-психічна стійкість (0,849), відкритість (0,749), довіра до себе (0,587), з від'ємним показником сором'язливість (-0,726). Четвертий фактор «Моральність» представлений моральною нормативністю (0,800), з від'ємним показником дратівливістю (-0,792), врівноваженістю (0,704), довірою до світу (0,581). До п'ятого фактора «Соціальна автономність» увійшли показники: соціальна автономність (0,875), взаємопізнання (0,860), яскравість-чіткість уявлень (0,635), довіра до себе (0,653).

Таким чином, факторна структура середнього рівня соціального інтелекту журналістів свідчить про розуміння поведінки людей, пристосування до навколишнього середовища, дотримання визнаних суспільством певних моральних норм, комунікативні здібності та гнучкість. Факторна структура соціального інтелекту середнього рівня містить різні види довіри із невисокими факторними навантаженнями, серед яких переважає довіра до інших. Це підтверджує наші попередні дані про те, що середній рівень соціального інтелекту досліджуваних забезпечується особистісною довірою як довірою до інших, а не соціальною чи інституціональною довірою.

Факторна структура високого рівня соціального інтелекту журналістів представлена п'ятьма факторами (68,55 % дисперсії). Показники, що увійшли до фактора «Креативність» містять змінні за показниками соціальна креативність (0,819), довіра до себе (0,781), врівноваженість (0,753), взаєморозуміння (0,679). До другого фактора «Адаптивність» увійшли: адаптивні здібності (0,837), довіра до інших (0,822), взаємовплив (0,823), комунікативні здібності (0,748). До третього фактора «Комунікабельність» увійшли показники: взаємопізнання (0,835), довіра до себе (0,781), яскравість-чіткість уявлень (0,813) та з від'ємним показником сором'язливість (-0,724). Четвертий фактор «Соціальна активність» представлений соціальною активністю (0,806), довірою до інших (0,781), взаємопізнанням (0,801), екстраверсією/інтроверсією (0,702). До п'ятого фактора «Відкритість» увійшли показники: відкритість (0,716), довіра до світу (0,689), моральна нормативність (0,683), соціальна адаптивність (0,520).

Усі ці фактори поєднуються із високими навантаженнями показників довіри, серед яких переважає довіра до інших. Це впливає на здібність журналістів правильно розуміти свою поведінку і поведінку інших людей, що є необхідним для ефективної міжособової взаємодії та успішної соціальної адаптації, характеризується комунікабельністю, адаптивністю, відкритістю,

креативністю й реалізується у пізнавальних процесах та високому рівні соціального інтелекту.

Враховуючи результати теоретико-емпіричного дослідження проблеми, а також провідні принципи проведення соціально-психологічного тренінгу, було розроблено програму тренінгу, спрямованого на розвиток соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності з урахуванням різних видів довіри, який передбачав: на основі розвитку особистісної довіри створення сприятливої, невимушеної робочої атмосфери у групі, розширення діапазону комунікативних навичок журналістів у спілкуванні з колегами; стимулювання респондентів до комунікабельної, креативної поведінки в межах спільної роботи; на основі соціальної довіри розвиток позитивної мотивації до професійної діяльності у мікро- та макро- соціальних середовищах; на основі інституціональної довіри – розвиток та самореалізацію особистості журналіста у контексті діяльності урядових і громадських організацій.

Вибірку досліджуваних для формувального експерименту склали 45 журналістів – 20 жіночої і 25 чоловічої статі (9 репортерів, 15 журналістів-аналітиків, 21 випускових редакторів – працівників газети обласного значення «Віче», інтернет-видань: «Волинські новини», «ВолиньPost», «Волинська правда»). Вік респондентів від 23 до 35 років, досвід роботи – від 1 до 5 років. Контрольна група містила 22 респондентів, 10 жіночої та 12 чоловічої статі. Склад вибірки обумовлений результатами емпіричного дослідження, які засвідчили відмінності у показниках соціального інтелекту відповідно до статі, стажу, професійної спеціалізації.

Тренінгова програма розрахована на 30 годин і представлена лекційним курсом із психологічних особливостей довіри як складника соціального інтелекту журналістів, феноменології та різних видів і рівнів довіри, а також низкою комунікативних вправ, спрямованих на розвиток соціальної перцепції, соціальної уяви, соціального мислення та соціальної пам'яті з урахуванням довіри до себе, до інших і до світу, особистісного, соціального й інституціонального рівнів довіри. Встановлено позитивну динаміку показників до і після проведення соціально-психологічного тренінгу (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності у показниках соціального інтелекту в експериментальній і контрольній групах до і після тренінгу (за середніми значеннями)

№ з/п	Шкали соціальної перцепції та соціального інтелекту	До тренінгової програми		Після тренінгової програми		t-критерій Ст'юдента
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	
1	Взаємопізнання	18,76	18,96	18,92	20,52	2,623*
2	Взаєморозуміння	17,28	18,04	17,24	19,80	1,851*

3	Взаємовплив	15,52	16,68	15,56	18,28	1,936*
4	Соціальна автономність	21,80	21,52	21,80	22,40	1,669*
5	Соціальна адаптивність	15,60	15,44	15,72	17,56	2,414*
6	Соціальна активність	16,40	18,32	16,40	19,72	1,572*
7	Комунікативно-інтерактивні здібності	108,56	108,56	108,84	118,00	2,658*
9	Соціальний інтелект	46,3	43,6	46,7	48,75	2,148*

Примітка: * – значущість на рівні 0,05

Апробація соціально-психологічного тренінгу із розвитку довіри у структурі соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності свідчить про те, що довіра є стрижневим компонентом структури соціального інтелекту і слугує вагомим чинником професійної діяльності журналістів загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено наукові доробки щодо психологічних особливостей соціального інтелекту особистості і розглянуто довіру у структурі соціального інтелекту журналістів. Отримані в ході дослідження результати дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Результатом комплексного міждисциплінарного теоретико-методологічного аналізу соціального інтелекту журналістів є його тлумачення як сукупності соціальних здібностей прогнозувати і реалізовувати міжособову взаємодію, об'єктивно й неупереджено інтерпретувати інформацію, демонструвати готовність до соціальної взаємодії і прийняття рішень у ситуаціях ризику та невизначеності.

Визначено основні складники структури соціального інтелекту в зарубіжній психології: оцінка перспективи, розуміння людей, знання соціальних правил, соціальна пристосовуваність, прогнозування поведінки інших, ефективна адаптація у міжособовій взаємодії тощо. Окреслюючи різні підходи до дослідження довіри у структурі соціального інтелекту, виокремлено основні види довіри: до себе, до інших та до світу, а також рівні функціонування: особистісний, соціальний та інституціональний.

Встановлено, що довіра набуває неабиякої ваги у професійній діяльності журналістів, адже вимоги їхньої професії часто передбачають прийняття швидких рішень у різних соціальних ситуаціях, часто невизначених і ризикованих. Проаналізовано особливості функціонування довіри у структурі соціального інтелекту особистості журналіста як суб'єкта професійної

діяльності на етапах цілепокладання, прогнозування, прийняття рішень і контролю.

2. Когнітивна парадигма та метод теоретичного моделювання слугували методологічною основою дослідження. Провідними компонентами соціального інтелекту, які відтворюються у теоретичній моделі, є соціально-пізнавальні процеси: соціальна перцепція, соціальне мислення, соціальна уява, соціальна пам'ять. Усі ці процеси зіставляються з особливостями професійної діяльності журналістів. Визначено особливості функціонування різних видів довіри у структурі соціального інтелекту журналістів. Базова довіра до світу зумовлює переживання професійної безпеки, безперервності і «стабільної мінливості» світу, у якому можна професійно розвиватися; базова довіра до себе сприяє професійному самозбереженню і професійній автономії; ситуативна довіра до світу забезпечує короткочасний контакт зі світом для задоволення ситуативних професійних потреб; ситуативна довіра до себе створює самопідтримку, самоприйняття і незалежну поведінку в проблемних професійних ситуаціях; базова довіра до інших сприяє збереженню стійких позитивних відносин з оточуючими упродовж професійної взаємодії; ситуативна довіра до інших забезпечує оптимальну конструктивну взаємодію при розв'язанні конкретної професійної задачі. Порушення різних видів довіри ініціює деструктивні способи професійного самоствердження і саморозвитку.

3. Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що з досвідом роботи та з віком зростає відсоток досліджуваних із високим рівнем соціального інтелекту. Переважна більшість досліджуваних обох статей виявляють середній та вище середнього рівні інтелекту, проте жінки демонструють більший відсоток осіб із високим рівнем соціального інтелекту порівняно із чоловіками. Відповідно до специфіки професійної діяльності, найбільший відсоток осіб із високим рівнем соціального інтелекту спостерігається у репортерів, дещо менший у журналістів аналітиків, і найменший у випускових редакторів. Результати емпіричного дослідження структури соціального інтелекту свідчать про те, що існують значущі показники кореляційного зв'язку між соціальним інтелектом та соціальною перцепцією, уявою, пам'яттю та мисленням. Виявлено взаємозв'язок довіри із соціальною перцепцією, соціальним мисленням, соціальною уявою, соціальним інтелектом. Найвищі показники взаємозв'язку довіри спостерігаються із соціальною перцепцією, яка містить взаєморозуміння, взаємовплив, взаємопізнання і передбачає довіру як модус ставлення до інших; соціальною автономністю, що зіставляється із довірою як модусом ставлення до себе; соціальною адаптивністю і активністю як модусом ставлення до світу. Враховуючи важливі особистісні властивості, які характеризують особистість журналіста як суб'єкта професійної діяльності, емпіричним шляхом підтверджено високі показники кореляційного зв'язку між соціальним

інтелектом та моральною нормативністю, комунікативними здібностями, нервово-психічною стійкістю, адаптивними здібностями, емоційною стійкістю. Встановлено значущі показники від'ємного кореляційного зв'язку між соціальним інтелектом та аксіомою соціального цинізму; позитивного кореляційного зв'язку між соціальним інтелектом та аксіомами релігійності, контролю долі, винагородою за зусилля та соціальною складністю.

Визначено факторні структури соціального інтелекту низького, середнього і високого рівнів. Встановлено, що високі факторні навантаження довіри є у структурі соціального інтелекту середнього і високого рівнів із переважанням довіри до інших. Відповідно середній і високий рівні соціального інтелекту досліджуваних забезпечуються особистісним видом довіри.

4. Розроблено авторську тренінгову програму, спрямовану на розвиток довіри у структурі соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності, апробація якої засвідчила її ефективність і доцільність використання у психологічному коучингу працівників ЗМІ. Результати якісного зрізу свідчать про те, що впроваджений соціально-психологічний тренінг охопив усі функції професійної діяльності (цілеутворювальну, прогностичну, мобілізуючу, регулятивну) на етапах цілепокладання, прийняття рішень, контролю і корекції та позитивно вплинув на розвиток соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності.

Перспективним вважаємо дослідження психологічних засад професійної діяльності працівників мас-медіа та розроблення психозбережувальних технологій упродовж їхньої праці у ситуаціях підвищеного ризику й дефіциту часу відповідно до специфіки діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, надруковані у виданнях, що затверджені як фахові в галузі психології:

1. Петрик О. В. Толерантність у контексті соціального інтелекту студентів / О. В. Петрик // Психологічні перспективи. – Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2008. – Вип. 12. – С. 117-123.
2. Петрик О. В. Концептуальна модель соціального інтелекту журналісті / О. В. Петрик // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Київ, 2009. – Т. XI, Ч. 1. – С. 426-434.
3. Петрик О. В. Вплив особистісних характеристик на розвиток соціального інтелекту журналістів / О. В. Петрик // Психологічні перспективи. – Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2010. – Вип. 15. – С. 158-166.
4. Петрик О. В. Професійні та статеві особливості розвитку соціального інтелекту у фаховій підготовці журналістів / О. В. Петрик //

Психологічні перспективи. – Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2010. – Вип. 16 – С. 224-231.

5. Петрик О. В. Особливості соціального інтелекту журналістів у системі конвергентних ньюзрумів / О. В. Петрик // Психологічні перспективи. – Луцьк, 2017. – Вип. 29. – С. 198-208.

6. Петрик О. В. Довіра як прояв соціального інтелекту у професійній діяльності журналістів / О. В. Петрик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». – Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2017. – Вип. 5. – С. 120-128.

Статті опубліковані у зарубіжних періодичних виданнях:

7. Петрик О. В. Дослідження соціальних аксіом кризь призму соціальної пам'яті журналістів / О. В. Петрик // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, BUDAPEST, V(25), Issue 147, С. 48-50.

Статті, опубліковані у збірниках матеріалів наукових конференцій:

8. Петрик О. В. Психологічні особливості соціального інтелекту в контексті професіогенезу психолога / О. В. Петрик // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 2008. – С. 228-233.

9. Петрик О. В. Соціальний інтелект як чинник розвитку професійних здібностей журналістів Волині / О. В. Петрик // «Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє». Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конференції аспірантів і студентів. – Луцьк, 2009. – Т. I. – С. 126-127.

10. Петрик О. В. Особливості соціального інтелекту та довіри у професійно-особистісному розвитку особистості / О. В. Петрик // «Гене́за буття особистості». Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2017. – С. 199-200.

11. Петрик О. В. Довіра як чинник успішності журналістів у професійній діяльності / «Особистість і суспільство: методологія і практика сучасної психології» Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Режим доступу : <http://www.inforum.in.ua/conferences/18/42/292>

12. Петрик О. В. Дослідження соціальних аксіом як складової соціального інтелекту журналістів / О. В. Петрик // Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості : матеріали Всеукр. (із міжнародною участю) наук.-практ. конференції. – Херсон, 2017. – С. 113-115.

13. Петрик О. В. Психологічні особливості професійної діяльності журналістів / О. В. Петрик // Наукові записки «Острозька академія» Серія «Культура і соціальні комунікації». – Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2009. – Вип. 1. – С. 138-143.

АНОТАЦІЇ

Петрик О. В. Довіра у структурі соціального інтелекту журналістів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. –

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2018.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню психологічних особливостей довіри у структурі соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності. Сконструйовано теоретичну модель соціального інтелекту журналістів, представлену структурними компонентами: соціальна пам'ять, соціальне мислення, соціальна уява, соціальна перцепція, довіра до себе, довіра до інших, довіра до світу.

Встановлено взаємообумовленість соціального інтелекту журналістів особистісними рисами і властивостями, а також процесуальними характеристиками професійної діяльності: цілеутворенням, прогнозуванням, прийняттям рішень та корекцією результатів діяльності. Емпірично з'ясовано особливості взаємодії різних компонентів структури соціального інтелекту відповідно до статі, стажу, специфіки журналістської діяльності та віку; встановлено факторні структури соціального інтелекту низького, середнього та високого рівнів, а також виявлено особливості довіри у цих структурах.

Розроблено та апробовано тренінгову програму розвитку соціального інтелекту журналістів як суб'єктів професійної діяльності з урахуванням різних видів довіри.

Ключові слова: соціальний інтелект, довіра до себе, довіра до інших, довіра до світу, особистісна довіра, соціальна довіра, інституціональна / організаційна довіра.

Петрик О. В. Доверие в структуре социального интеллекта журналистов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Восточноевропейский национальный университет имени Лесы Украинки. – Луцк, 2018.

Диссертационная работа посвящена исследованию психологических особенностей доверия в структуре социального интеллекта журналистов как субъектов профессиональной деятельности. Сконструировано теоретическую модель социального интеллекта журналистов, представленную структурными компонентами: социальная память, социальное мышление, социальное воображение, социальная перцепция, доверие к себе, доверие к другим, доверие к миру.

Обосновано, что доверие приобретает немалый вес в профессиональной деятельности журналистов, ведь требования их профессии часто предусматривают принятие быстрых решений в различных социальных ситуациях, часто неопределенных и рискованных. Проанализированы особенности функционирования доверия в структуре социального интеллекта личности журналиста как субъекта профессиональной деятельности на этапах целеполагания, прогнозирования, принятия решений и контроля.

Установлено взаимообусловленность социального интеллекта журналистов личностными чертами и свойствами, а также процессуальными характеристиками профессиональной деятельности: целеполаганием, прогнозированием, принятием решений и коррекцией результатов деятельности. Эмпирически установлено особенности взаимодействия различных компонентов структуры социального интеллекта соответственно с полом, стажем, спецификой журналистской деятельности и возрастом; установлено факторные структуры социального интеллекта низкого, среднего и высокого уровней, а также выявлены особенности доверия в этих структурах.

Разработано и апробировано тренинговую программу развития социального интеллекта журналистов как субъектов профессиональной деятельности с учетом различных видов доверия.

Ключевые слова: социальный интеллект, доверие к себе, доверие к другим, доверие к миру, личностное доверие, социальное доверие, институциональное / организационное доверие.

Petryk O. V. Trust in the Structure of Journalists' Social Intelligence. – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Psychology (Ph.D.): Specialty 19.00.01 – General Psychology, History of Psychology. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2018.

The aim of the dissertation is to define psychological features of trust in the structure of journalists' social intelligence. Social intelligence was studied from the perspective of journalist's personality as a subject of professional activity. A theoretical model of journalists' social intelligence was designed. It contains such structural elements as social memory, social thinking, social imagination, social perception, trust in oneself, trust to others, trust to the world.

Interdependence between social intellect and journalists' personal features and properties as well as between procedural peculiarities of their professional activity, represented by their goals' attaining and decision making processes, forecasting and adjustment was determined. Various components of social intelligence depending on gender, experience, specifics of journalists' activity and age have been empirically determined. Factor structure of social intelligence of low, middle, and high levels along with trust features in those structures have also been discovered.

The author has designed and verified a training programme aimed at developing the social intelligence of journalists as subjects of professional activity based on different kinds of trust.

Key words: social intelligence, trust in oneself, trust to others, trust to the world, personal trust, social trust, institutional / organizational trust.

Підписано до друку 31.01.2018 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Обсяг 0,9 ум. друк. арк. 0,9 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 5. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Винниченка, 14, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.